

NORGES HØYESTERETT

Den 12. februar 2007 avsa Høyesterett dom i

HR-2007-00294-A, (sak nr. 2006/1113), sivil sak, anke,

A (advokat Tor Kielland – til prøve)

mot

If Skadeforsikring NUF (advokat Ole Andresen)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Kst. dommer **Sverdrup**: Saken gjelder krav om erstatning etter en arbeidsulykke hvor en elektriker falt ned fra en lift og senere utviklet paranoid schizofreni. Spørsmålet er om det foreligger adekvat årsakssammenheng mellom ulykken og sinnslidelsen.
- (2) A ble 8. juni 1994 utsatt for en ulykke mens han monterte lysarmatur langs en vei. Han befant seg i en lift-kurv syv-åtte meter over veibanen da liften begynte å velte. Da kurven var ca. fire meter over bakken, falt A ut av kurven og ned på den trafikkerte veien. Han klarte å lande dels på føttene, noe som antakelig skyldtes hans erfaring som fallskjermhopper. A brakk ryggen og skadet hånden i fallet. Han pådro seg også noen bløtdelsskader, men fikk ingen hodeskader. Da ulykken inntraff var A 32 år gammel og ansatt som elektriker hos X i Y. Han levde i et samboerforhold, og var aktiv i flere former for sport, spesielt dart, der han deltok på høyt nivå.
- (3) A ble utskrevet fra sykehuset etter ca. en uke, og flyttet da inn hos sine foreldre, hvor han bodde i ca. åtte måneder. Som følge av ryggskaden måtte han ha ryggkorssett den første tiden, og var sengeliggende. A kunne ikke gå tilbake til sitt tidligere yrke som elektriker, og etter at sykemeldingsperioden var over, fikk han derfor yrkesrettet attføring. Som ledd i rehabiliteringen deltok han høsten 1995 i et forkurs til ingeniørhøgskolen, og gjennomgikk også et lederkurs ved Ringom-instituttet.

- (4) A utviklet etter hvert en sinnslidelse som endte med tvangsinnleggelse på psykiatrisk sykehus. Han var innlagt på Æ sykehus i Y fra 22. mai til 31. juli 1996 med diagnosen reaktiv paranoid psykose. Det første året etter utskrivningen var han under ettervern. Fra august 1997 arbeidet han et års tid i et utbyggingsprosjekt hos konsulentfirmaet Ø i regi av A-etat. Fra høsten 1998 var han registrert som selvstendig næringsdrivende, men var uten inntekt. A ble sykmeldt igjen i februar 2000 og fikk uførepensjon med virkning fra 2001. Endelig vedtak i uføresaken ble fattet av fylkestrygdekontoret i Y i mars 2003 på bakgrunn av spesialisterklæringer fra overlege Eivind Eckhoff i 2001 og fra lege Bjørn Rafter i 2003. Konklusjonen i begge erklæringer var at sinnslidelsen var utløst av arbeidsulykken eller av følgene av ulykken. Fylkestrygdekontoret la til grunn at også den psykiske skaden var en yrkesskade, og A fikk full uførepensjon og menerstatning etter reglene om yrkesskade.
- (5) A krevde at If Skadeforsikring NUF dekket hans samlede inntektstap og ytet menerstatning, jf. yrkesskadeforsikringsloven § 11. If erkjente ansvar for den fysiske skaden, og har utbetalt erstatning for den. If ville imidlertid ikke dekke tapet som følge av hans psykiske helsetilstand, da selskapet mente at tilstanden ikke skyldtes arbeidsulykken. A tok ut stevning for Nord-Troms tingrett i september 2004.
- (6) Nord-Troms tingrett avsa dom 23. september 2005 med slik domsslutning:
- ”If Skadeforsikring frifinnes.”**
- (7) Tingretten tok ikke endelig stilling til om det forelå årsakssammenheng mellom arbeidsulykken og As schizofreni, da retten fant at sinnslidelsen ikke under noen omstendighet var en adekvat følge av arbeidsulykken.
- (8) A anket dommen inn for lagmannsretten. Hålogaland lagmannsrett avsa dom 21. april 2006 med slik domsslutning:
- ”1. Nord-Troms tingretts dom stadfestes.**
- 2. Saksomkostninger tilkjennes ikke.”**
- (9) Lagmannsretten fant under tvil at sinnslidelsen var forårsaket av arbeidsulykken, men kom – som tingretten – til at årsakssammenhengen ikke var adekvat.
- (10) A har anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Anken gjelder bevisbedømmelsen og rettsanvendelsen. For det tilfelle at If blir kjent erstatningsansvarlig, er partene enige om beregningen av erstatningen.
- (11) Det er for Høyesterett avgitt syv skriftlige erklæringer, hvorav to er fra de rettsoppnevnte sakkyndige, professor i psykiatri Einar Kringlen, og spesialist i psykiatri overlege/førsteamanuensis Tor Ketil Larsen. Kringlen har også vært rettsoppnevnt sakkyndig for tidligere rettsinstanser, mens Larsen er ny for Høyesterett. Tre erklæringer er tilleggsuttalelser fra spesialister i psykiatri som også har uttalt seg for tidligere instanser: overlege Eivind Eckhoff, lege Bjørn Rafter og lege Bente Øvensen. Saken står i vesentlig samme stilling som for lagmannsretten.
- (12) Den ankende part – A – har i hovedtrekk anført:

- (13) Det foreligger adekvat årsakssammenheng mellom ulykken og As utvikling av schizofreni. Selv om A skulle være spesielt sårbar for sinnslidelse, er dette uten betydning, da skadelidte må tas som han er, jf. også yrkesskedeforsikringsloven § 11 tredje ledd. Psykiske skader er erstatningsrettslig vernet på linje med fysiske skader, jf. blant annet Rt. 1968 side 884 og Rt. 2001 side 320.
- (14) Ulykken hadde stor skadeevne. A var 7 meter over bakken da liften begynte å tippe over og falt 4 meter rett ned på en trafikkert vei. Selv om fallet i seg selv ikke har utløst sinnslidelsen, er hendelsen så dramatisk at man må legge til grunn at han har båret opplevelsen med seg som en stressfaktor som har virket inn i det etterfølgende hendelsesforløpet.
- (15) A var helt frisk før ulykken, han hadde verken fysiske eller psykiske plager. Han hadde ingen problemer med å utføre sitt arbeid, var aktiv i fritiden og hadde venner. Han var noe tilbakeholden og stille, men hadde ingen psykiske problemer som tydet på at han ville falt ut av arbeidslivet om ikke ulykken hadde skjedd.
- (16) Etter ulykken ble A utsatt for en del omstendigheter som han ikke ville ha møtt uten ulykken. At de første tegnene viste seg allerede etter 6–7 måneder, var kjent før Larsens erklæring for Høyesterett. Saken står derfor ikke i noen annen stilling enn tidligere. Disse første symptomene – blant annet aggressivitet – er ikke nødvendigvis tegn på schizofreni, men heller frustrasjon over en ulykke som medførte at han mistet mye av sitt tidligere livsinnhold. Det kunne ha gått over, hvis ikke ytterligere etterfølgende omstendigheter med tilknytning til ulykken – mislykket attføring og Ringom-kurset – forverret situasjonen. Lagmannsretten la til grunn at sinnslidelsen manifesterte seg fullt ut cirka ett og et halvt år etter ulykken. Dette er i tråd med de sakkyndiges erklæringer.
- (17) Alle de sakkyndige, bortsett fra Øvensen, har funnet at det er årsakssammenheng mellom ulykken og sinnslidelsen. Øvensen er konsulent for If, og hennes uttalelse har derfor begrenset vekt. Også trygdemyndighetene konkluderte med yrkesskade.
- (18) Kringlen konkluderer med at det er mer enn 50 % sannsynlig at det er årsakssammenheng mellom følgene av ulykken og skaden. Det er naturlig å lese Larsens konklusjon på samme måte, da det er tale om samvirkende årsaker, hvor ulykken er nødvendig betingelse. Medisinerne har et annet årsaksbegrep, og oversatt til juridiske termer, må Larsen sies å konkludere med at dersom ulykken tenkes borte, ville sinnslidelsen ikke ha kommet.
- (19) Det faktum at A hadde tålt samlivsbrudd ved en tidligere anledning uten at dette hadde utløst psykisk sykdom, støtter opp om ulykken som den sentrale årsaksfaktor. Kringlen har ingen feilvurdering når det gjelder samlivsbruddets sammenheng med ulykken, det er bare snakk om en unøyaktighet i beskrivelsen av faktum. Hvis det er riktig at A forventet brudd, kan det ikke ha kommet som et sjokk, og har derfor neppe hatt så stor betydning for utvikling av sinnslidelsen. Under enhver omstendighet ble konsekvensene av samlivsbruddet vanskeligere å bearbeide for ham som følge av ulykken. Etter at han fikk beskjed om at forholdet var over, hadde han mange måneders sykeleie. Han fikk derfor ikke avregert med fysiske aktiviteter og sport, slik han ellers ville ha gjort. Hans dart-karriere og deltakelsen på det norske landslaget i VM i Las Vegas, ble ødelagt som følge av ulykken. Det mislykkede attføringsopplegget, hvor han ”møtte veggen” på grunn av

skrive- og lesevanskelighetene, ville heller ikke ha funnet sted uten ulykken. Det samme gjelder ledelseskurset på Ringom-instituttet.

- (20) Arbeidsulykken og de etterfølgende omstendigheter som skyldes ulykken har derfor vært en nødvendig betingelse for As utvikling av sinnslidelsen. Ulykken kan heller ikke sies å være et uvesentlig innslag i årsaksrekken.
- (21) Skadefølgen er ikke så fjern og avledet at det ikke kan knyttes ansvar til den. På dette punkt er tingrettens og lagmannsrettens rettsanvendelse feil. Det dreier seg om en lovpålagt ansvarsforsikring, og man bør da være tilbakeholden med å la ansvaret falle bort på grunn av manglende adekvans. Det finnes iallfall ingen støtte i rettspraksis for synspunktet til If, nemlig at adekvansvurderingen skulle ha mindre selvstendig betydning i culpatilfellene enn ved objektivt ansvar.
- (22) Det var As spesielt sårbare situasjon som førte til at han utviklet sinnslidelsen på grunn av ulykken, og hans sårbare situasjon må man se bort fra også i adekvansvurderingen, ikke bare i selve årsaksvurderingen.
- (23) Det ligger i psykiske lidelsers natur at de har en uvanlig og spesiell utvikling. Vernet av psykiske lidelser vil bli sterkt svekket dersom man i adekvansvurderingen kommer til at skadefølgen er for spesiell til å statuere erstatningsansvar. I Rt. 1997 side 1 og Rt. 2000 side 418 kom det nye ytre omstendigheter som styrte sykdomsutviklingen i en annen retning enn det som var påregnelig. Slike ytre faktorer som er uavhengige av ulykken, foreligger ikke i As tilfelle, og saksforholdet har derfor klare fellestrekk med saksforholdet i Rt. 2001 side 320, hvor Høyesterett kom til at den psykiske lidelsen var en adekvat følge av ulykken. Selve skadehendelsen – ulykken – var langt mer dramatisk i den foreliggende saken, enn i de tre nevnte dommene.
- (24) At det er flere ledd i årsaksrekken, er i seg selv uten betydning i adekvansvurderingen, rent bortsett fra at tidsforløpet da blir lenger. Dersom skaden oppstår forholdsvis kort tid etter ulykken, slik som i As tilfelle, er det større grunn til å ilegge ansvar enn dersom den oppstår flere år senere. A begynte å endre personlighet allerede seks måneder etter ulykken. Schizofreni er sjeldent forekommende, men det at sykdommen er sjelden, er ikke nok til at den er inadekvat. A var utsatt for en dramatisk ulykke hvor man måtte forvente en fysisk eller psykisk skade. At han ble 100 % ervervsmessig ufør var påregnelig. Det er ingen forstyrrende elementer i sykdomsutviklingen som ikke er knyttet til ulykken. Ved objektivt ansvar må det foretas en interesseavveining og pulveriseringshensynet står sentralt. Skadevolder kan ikke bli hørt med at erstatningsansvar i dette tilfellet vil føre til økte utbetalinger.
- (25) A har nedlagt slik påstand:

"1. If Skadeforsikring tilpliktes å betale erstatning til A fastsatt etter rettens skjønn, begrenset oppad som følger:

Ménerstatning	kr 158 488
Påførte utgifter	kr 36 270
Grunnerstatning	kr 1 245 262
Fradrag tidligere utbetalt ménerstatning	<u>kr 59 433</u>
Sum erstatning pr 23.01.07	kr 1 380 787

I tillegg kommer forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.

- 2. If Skadeforsikring tilpliktes å erstatte As saksomkostninger for Høyesterett, med tillegg av forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 fra utløpet av oppfyllelsesfristen til betaling skjer.**
- 3. If Skadeforsikring tilpliktes å erstatte det offentliges omkostninger for tingrett og lagmannsrett.”**

- (26) Ankemotparten – *If Skadeforsikring NUF* – har i hovedtrekk anført:
- (27) Lagmannsretten tar feil når den finner at arbeidsulykken var en nødvendig betingelse for at A skulle utvikle schizofreni. En genetisk komponent vil som oftest være til stede, og A hadde allerede hatt en vanskelig periode da han gikk på barneskolen.
- (28) Samlivsbruddet, som skjedde i samme tidsrom som ulykken, har stor betydning. Det faktum at A tilsynelatende ikke reagerte da den første hustruen forlot ham i 1987, og tilsvarende manglet reaksjoner da samboeren forlot ham rett etter ulykken, kan ikke tas som uttrykk for at samlivsbruddet var av liten betydning som årsaksfaktor. Tvert om understreker det at han ikke klarte å av reagere ved å vise følelser.
- (29) Forklaringer fra samboeren og A tyder på at han var klar over at forholdet i realiteten var slutt før ulykken inntraff. Selvfølelsen berøres sterkt av et slikt brudd, og dette er en sentral årsak til As utvikling av schizofreni, sammen med en mulig genetisk disposisjon, skoleproblemene og at han var følelsesmessig fraværende i samboerforholdet.
- (30) Det er ikke riktig, som As prosessfullmektig hevder, at det ikke var mulig for A å av reagere med fysiske aktiviteter etter ulykken fordi han var sengeliggende i 6–8 måneder. Et så langt sykeleie er ikke dokumentert i journalene, men basert på Rafters opplysninger fra samtaler med As foreldre. Det var ingen medisinsk grunn til at han skulle bli sengeliggende i lang tid etter ulykken. Ryggkorsettet brukte han bare de første tre månedene, og journalene ellers tyder på at han også var aktiv før denne tid.
- (31) Den nye rettsoppnevnt sakkyndige Larsen viser til det brutte samboerforholdet som en vesentlig utløsende faktor. Saken står derfor i en noe annen stilling enn den gjorde for lagmannsretten. Larsen har, ut fra intervjuer med As første kone og samboeren, kommet til at de første sykdomssymptomene viste seg allerede seks måneder etter fallet, og dermed kan man se bort fra etterfølgende omstendigheter som inntraff etter dette tidspunktet, først og fremst det mislykkede rehabiliteringsopplegget og lederkurset, som medvirkende årsaksfaktorer. Larsen legger ikke vekt på det som skjedde i den senere rehabiliteringsfasen når schizofrenien skal forklares. A hadde en psykose under full utvikling før rehabiliteringsfasen startet høsten 1995. Dermed står man igjen med samlivsbruddet og den avbrutte dart-karrieren som sentrale årsaksfaktorer for utviklingen av schizofrenien. Av disse er det bare dart-karrieren som har sammenheng med arbeidsulykken.
- (32) Kringlen, som konkluderer under en viss tvil med årsakssammenheng, har tatt feil når han mener at samlivsbruddet i 1994 tok slutt etter arbeidsulykken. Larsen har motsatt konklusjon – det er naturlig å forstå ham slik at ulykken ikke var en nødvendig betingelse for utviklingen av schizofreni.

- (33) Selv om sykemeldingsperioden skulle ha vært en nødvendig forutsetning for utviklingen av schizofrenien, har den ikke vært så vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den.
- (34) Dersom det legges til grunn at arbeidsulykken var årsak til schizofrenien, er det mest sannsynlig at A uansett ville utviklet sykdommen i ettertid, kanskje allerede i 1995– 1996. Det aksepteres at If har bevisbyrden for dette, men det kreves ikke mer enn vanlig bevisovervekt.
- (35) Det er ikke riktig som den ankende part hever, at adekvansvurderingen får mindre betydning i yrkesskadeforsikringsaker enn ellers i erstatningsretten. Særlig når man befinner seg på et område med objektivt ansvar, vil kravet til adekvans få selvstendig betydning, ettersom momenter ved adekvansvurderingen ellers kommer inn i selve culpavurderingen.
- (36) Det er den konkrete påregnelighet for å utvikle schizofreni som følge av passivisering under sykeleie etter ulykken, som skal vurderes. Denne indirekte årsaksrekken er helt upåregnelig. I de tre sakene i Rt. 1997 side 1, Rt. 2000 s. 418 og Rt. 2001 side 320 var det en direkte sammenheng mellom skaden og lidelsen, slik er det ikke i denne saken. Det har ingen betydning at selve fallulykken var dramatisk, når det er på det rene at ulykken ikke var den direkte årsaken til As sinnslidelse. Skadeforløpet var atypisk og skadefølgen hadde ingen nærhet til ulykken verken i tid eller i rom – det tok seks måneder før de første symptomene kom, og skaden var indirekte.
- (37) If er enig i at utgangspunktet er at skadevolder må ta skadelidte som han er, men dette gjelder ikke i sin ytterste konsekvens. I denne saken må adekvansbegrensningen benyttes som en sikkerhetsventil for å unngå urimelige resultater av å ta skadelidte som han er.
- (38) Høyesterett la i dommen i Rt. 2001 side 320 vekt på at den medisinske tilstanden ikke ble påvirket av etterfølgende omstendigheter som ikke hadde sammenheng med ulykken. Her ble det ansvar, i motsetning til blant annet Rt. 2000 side 418, hvor slike andre omstendigheter ble ansett for å foreligge. I den foreliggende saken er samlivsbruddet en slik etterfølgende omstendighet som ikke har sammenheng med ulykken.
- (39) If Skadeforsikring NUF har nedlagt slik påstand:
- ”Hålogaland lagmannsretts dom 21.04.06 stadfestes.”**
- (40) *Mitt syn på saken*
- (41) Det rettslige grunnlaget for erstatningsansvar i saken er yrkesskadeforsikringsloven § 11. Bestemmelsen bygger i utgangspunktet på den alminnelige lære om årsakssammenheng og adekvans, jf. Ot.prp. nr. 44 (1988–89) side 26 og NOU 1988: 6 side 72–73.
- (42) For at arbeidsulykken skal anses som årsak til As sinnslidelse, må ulykken ha vært en nødvendig betingelse for at A utviklet paranoid schizofreni slik han gjorde. Skadelidte – A – har her bevisbyrden, men det er tilstrekkelig at det er mer sannsynlig at ulykken har vært en nødvendig betingelse, enn at den ikke har vært det, jf. Rt. 1992 side 64 (P-pilledom II).

- (43) Når det gjelder As sinnstilstand før ulykken, har de to rettsoppnevnte sakkyndige, professor Kringlen og overlege Larsen, gitt en vurdering på bakgrunn av samtaler med A og hans foreldre.
- (44) A beskrives av foreldrene som et aktivt og sosialt barn. Han hadde lesevansker i skolen som medførte at han byttet barneskole i 2. klasse. I ungdomsskolen hadde han ingen særlige problemer – han strevde en del med norskfaget, men fikk middels karakterer. Han utdannet seg som elektriker, og arbeidet på ulykkestidspunktet hos Siemens med sin far som sjef. A hadde et godt forhold til arbeidskollegene, og han arbeidet mye. Han var på mange vis en våghals i sport, og drev blant annet med brettseiling, dykking og fallskjermhopping. A var også en ivrig dartspiller (pilkasting) og ble uttatt til det norske landslaget to ganger, siste gang i 1994. Han skulle representere Norge i dart-VM i Las Vegas, men ble forhindret på grunn av arbeidsulykken. Ifølge sine foreldre brukte A svært mye av fritiden til disse aktivitetene, selv i perioder hvor han var gift eller samboer og far til små barn.
- (45) A giftet seg første gang i 1982. Ekteskapet varte til 1987, og paret fikk en datter født i 1983. Han ble senere samboer med en kvinne, og fikk en datter med henne i 1993. Dette forholdet var noe ustabil, og det kom til endelig brudd mellom dem mens A lå på sykehuset.
- (46) Kringlen oppsummerer As situasjon før ulykken slik:
- ”Når man ser på As mentale utvikling før ulykken er det ingen faktorer som man ville tro skulle peke mot en alvorlig sinnslidelse senere. Personlighetsmessig var han upåfallende, kanskje noe stolt og ærekjær, men ikke i patologisk grad”.**
- (47) Larsen har intervjuet As første ektefelle og hans samboer. Begge bekrefter inntrykket av A som en mann som viet mye av sin fritid til egne aktiviteter, og som var lite hjemme på tross av familieansvaret. Han fortsatte på mange måter livet som ”single” etter at han ble familiefar. Han beskrives som rolig og vennlig, men følelsesmessig distansert i begge samlivsforholdene. Verken den første skilsmissen eller oppløsningen av samboerforholdet førte til uttalte konflikter mellom partene. Tilsynelatende har A heller ikke reagert særlig emosjonelt på det samlivsbruddet som skjedde samtidig med ulykken.
- (48) Verken den første ektefellen eller samboeren så noen symptomer på psykisk lidelse før ulykken. I tråd med Kringlens uttalelse legger jeg til grunn at A ikke viste tegn som pekte mot en alvorlig sinnslidelse før ulykken inntraff.
- (49) Etter ulykken skjedde det store forandringer i As liv. Som nevnt ble det et endelig brudd med samboeren. A ble sengeliggende med smerter – ryggen var brukket og han måtte ha ryggkorsett. I allfall de par første månedene etter ulykken tilbrakte han mye tid i sengen. Han måtte avlyse deltakelsen i VM i dart i Las Vegas, og han har heller ikke senere spilt dart på høyt nivå.
- (50) Det viste seg at det ikke var mulig for A å fortsette sitt tidligere arbeid som elektriker. Rehabiliteringsopplegget mislyktes da han ikke maktet å gjennomføre allmennfaglig forkurs til videre utdanning som elektroingeniør, noe som antakelig hadde sammenheng med hans lese- og skrivevansker. Han deltok av eget ønske på et kurs høsten 1995 ved Ringom-instituttet som blant annet besto i hukommelsesteknikk og arbeid med såkalt ”mind map”.

- (51) Nesten to år etter ulykken – i mai 1996 – ble A akutt psykotisk og innlagt på sykehus, og han fikk etter hvert diagnosen paranoid schizofreni.
- (52) Schizofreni er en psykose forårsaket av et samspill mellom arv og miljø. Man vet en del om disponerende faktorer på det generelle plan, men lite om disposisjonen hos den enkelte pasient. Når det gjelder utløsende årsaker, er det lettere å foreta en vurdering – en rekke studier viser blant annet at schizofreni har en tendens til å utvikle seg i stress-situasjoner. Ifølge Kringlens lærebok i psykiatri er sykdomsrisikoen omlag 1 % – dette er risikoen for å utvikle sykdommen hvis man gjennomløper hele risikoperioden fra 15–45 år. De fleste utvikler schizofrene symptomer i 20–30 årsalderen. Gjennomsnittsalderen for førstegangsinleggelse er 27–28 år, men da har de fleste pasientene hatt symptomer i lang tid før innleggelse.
- (53) Det har vært noe diskusjon om når de første symptomene viste seg i As tilfelle. Larsen refererer fra en samtale med As samboer som mente at det skjedde en personlighetsendring ca. 6 måneder etter ulykken, hvor A ble forvirret i talen og kunne være aggressiv i telefonen. Larsen oppsummerer slik:

”Det virker sannsynlig ut fra en helhetsvurdering å anta at observanden utviklet schizofreni i årene etter at han var utsatt for ulykken. De tidligste symptomer oppstod etter vel 6 mndr og bestod i at han ble økende mistenksom og begynte å snakke usammenhengende.”

- (54) Larsen er som nevnt ny rettsoppnevnt sakkyndig for Høyesterett, og If har anført at saken står noe anderledes for Høyesterett, da Larsen antyder at de første symptomene kom på et tidligere tidspunkt enn det som ble lagt til grunn i tidligere instanser. Jeg kan ikke se at saken står i noen annen stilling enn tidligere som følge av dette. Også Kringlen – som har vært rettsoppnevnt sakkyndig for alle instanser – la til grunn at de første symptomene kom tidlig. Han uttaler:

”Våren 1995, altså 7–8 måneder etter ulykken, begynte pasienten å bli noe personlighetsmessig forandret. Han ble stillere og virket innesluttet. Høsten samme år begynte pasienten med forskjellige atferdsopplegg. Først tok han et lederkurs ved Ringom instituttet, dernest tok han ingeniørfag etterfulgt av 2 måneders praksis ved El-buss. Foreldrene hevder at sønnen var temmelig ”høyt opp” da han tok lederkurset, og ga uttrykk for, nokså ukritisk, at han ville klare alt. Leieboerne av pasienten – han var nå flyttet tilbake til sitt eget hus – mener de merket As nervøsitet straks etter at han begynte på ingeniørutdannelsen.”

- (55) De to rettsoppnevnte sakkyndige har ulik konklusjon med hensyn til spørsmålet om årsakssammenheng. Kringlen kom til at det forelå årsakssammenheng mellom arbeidsulykken og As schizofreni. Han uttaler blant annet følgende om betydningen av de ulike årsaksfaktorene:

”Spørsmålet i denne sak er om ulykken som pasienten ble utsatt for har framkalt den psykotiske utvikling. Etter mitt syn har ikke selve ulykken medført noen psykose, men en rekke erfaringer av negativ karakter som fulgte etter ulykken. Man må anta at hans passive tilværelse har vært en belastning, tatt i betraktning hans aktivitet i arbeid og sport før ulykken. Fra å arbeide som praktisk elektriker uten særlig behov for lese og skrivekyndighet, ble pasienten ved forsøk på atferd anbefalt ingeniørutdanning der krav til teori og lese og skriveferdighet er viktig. Pasient kom her til kort, og nederlaget ved ikke å klare utdannelsen kan nok ha vært vanskelig å akseptere for en stolt og ærekjær person som han. I tillegg var han plaget med smerter etter ulykken, og

samboeren forlot ham. Alle disse forhold vil i sum representere en betydelig påkjenning som har tæret på hans selvfølelse og som kan ha bidratt til den psykotiske utvikling.”

(56) Kringlen konkluderer:

”Under en viss tvil vil jeg i dette tilfelle anta at det foreligger en årsakssammenheng mellom følgetilstanden av ulykken og pasientens alvorlige sinnslidelse (paranoid schizofreni). Sannsynligheten for årsakssammenheng mellom arbeidsulykken og As psykiske symptomer er større enn 50 prosent.”

(57) Når det gjelder samlivsbruddet, uttaler Kringlen innledningsvis i erklæringen at ”[f]orholdet tok slutt etter arbeidsulykken da han begynte å bli nervøs”. Det kan på denne bakgrunn reises spørsmål om Kringlen har oppfattet samlivsbruddet som en følge av at A ble utsatt for arbeidsulykken, og derfor har innlemmet denne årsaken blant de faktorer som skyldes ulykken. I så fall er forutsetningen feilaktig – det kan ikke legges til grunn at samlivsbruddet var en følge av ulykken, da bruddet var i emning allerede før den inntraff.

(58) Larsen har følgende konklusjon med hensyn til årsakssammenhengen:

”Slik jeg ser det er det ikke mer enn 50 % sannsynlighet for at det er en årsakssammenheng mellom arbeidsulykken og observandens schizofreni. Oppsummert mener jeg dette gjelder både om man tenker på underliggende (kausal) årsak eller utløsende årsak. Jeg mener det foreligger flere andre forhold enn ulykken, som kan være årsaksfaktorer. Personlighetsfungering før ulykken er en slik faktor, det samme er problemer i familielivet og lese- og skrivevansker med sekundære følger av dette. For detaljer se detaljert diskusjon i de enkelte avsnittene som omhandler dette.”

(59) As prosessfullmektig har anført at Larsen må forstås slik at han i realiteten konkluderer med at det er årsakssammenheng i juridisk forstand. Det vises til at Larsen benytter et årsaksbegrep hvor ulykken settes opp mot alle andre faktorer, også med faktorer som har sammenheng med ulykken, mens det rettslig relevante er om A ville ha blitt schizofren, hvis ulykken tenkes borte.

(60) Jeg legger størst vekt på Kringlens konklusjon, som samsvarer med konklusjonen til flertallet av de øvrige sakkyndige – Eckhoff og Rafter. Når det gjelder Larsens erklæring, som synes å bygge på et snevrere årsaksbegrep enn det rettslige, legger jeg størst vekt på analysen og vurderingen av de mulige årsakene.

(61) Selv om det kan være grunn til å anta at A var disponert for å utvikle schizofreni, viste han ingen tegn til sinnslidelse før ulykken inntraff. A var da nesten 33 år gammel og hadde således nådd en høyere alder enn den gjennomsnittlige debutalderen for schizofreni.

(62) Det er enighet blant de sakkyndige om at fallulykken i seg selv ikke har hatt betydning for As sinnslidelse. Alle de sakkyndige, bortsett fra Øvensen, legger til grunn at sykdommen ble utløst av As endrete livssituasjon etter ulykken. Han mistet i løpet av kort tid sitt tidligere arbeid, sitt familieliv og en vesentlig del av sine fritidsaktiviteter – blant annet muligheten til å delta i dart-konkurranser på høyt nivå. I en situasjon hvor store deler av hans tidligere livsinnhold forsvant, mislyktes han i rehabiliterings- og videreutdanningsopplegget, antakelig som følge av lese- og skrivevansker. Han deltok også i et psykologisk innrettet lederkurs som kan ha bidratt i negativ retning.

- (63) Hvor stor betydning de enkelte faktorene har hatt for sykdomsutviklingen, kan de sakkyndige ikke si noe sikkert om. Kringlen synes å legge større vekt på faktorer senere i hendelsesforløpet, mens Larsen legger vekt på den tidligere fasen – samlivsbruddet og ødelagt dart-karriere. Det er naturlig å gå ut fra at samlivsbruddet har vært en ikke uvesentlig faktor i sykdomsbildet. Men bortsett fra samlivsbruddet, er alle øvrige årsaksfaktorer en følge av arbeidsulykken. På denne bakgrunn er det etter mitt syn mest nærliggende å gå ut fra at A ikke ville ha utviklet schizofreni, slik han gjorde, hvis han ikke hadde blitt utsatt for de etterfølgende omstendigheter som skyldtes arbeidsulykken. Jeg anser derfor kravet til årsakssammenheng for oppfylt.
- (64) If har subsidiært anført at de etterfølgende omstendighetene som skyldes arbeidsulykken, var så uvesentlige i årsaksbildet at det ikke er rimelig å knytte ansvar til dem. Det anføres også at A ville blitt schizofren på et senere tidspunkt uavhengig av ulykken. Som jeg kommer til, er As sinnslidelse ikke en adekvat følge av ulykken, og det er av den grunn ikke nødvendig for meg å gå inn på disse to anførselene.
- (65) Det er et vilkår for erstatningsansvar at årsakssammenhengen er adekvat. Som nevnt skal den alminnelige adekvanslæren legges til grunn også i saker etter yrkesskadeforsikringsloven. Det forhold at ansvaret er objektivt, medfører altså ikke at adekvansbetraktninger får en annen betydning enn ellers.
- (66) Sentralt i adekvansvurderingen står spørsmålet om skaden er en så upåregnelig, fjern og avledet følge av den skadevoldende handling at det ikke er rimelig å knytte ansvar til den, jf. Høyesteretts dom avsagt tidligere i dag (sak nr. 2006/847) og de dommer som det der er vist til.
- (67) Det er ikke upåregnelig at en dramatisk fallulykke som den A ble utsatt for, fører til psykiske skadevirkninger. Det hører imidlertid til sjeldenhetene at en slik ulykke utløser alvorlig sinnssykdom – i dette tilfellet schizofreni. Sykdomsrisikoen for schizofreni er som nevnt meget lav, og sannsynligheten for at schizofreni skal inntreffe som følge av en fallulykke, må derfor sies å være ytterst beskjeden. Det er med andre ord en sjelden og uventet skadefølge.
- (68) At skadefølgen er upåregnelig, er ikke alene tilstrekkelig til at årsakssammenhengen anses for inadekvat i et tilfelle som dette. Spørsmålet blir også hvilken nærhet det er mellom skaden og den skadevoldende handling.
- (69) Som jeg har vært inne på, har ingen av de sakkyndige ment at selve fallet utløste sinnslidelsen. Ulykken i seg selv har i det hele ikke hatt betydning for at A utviklet paranoid schizofreni. Det var ikke fallulykken, men de negative konsekvensene av ulykken som bidro til utviklingen av As schizofreni – særlig det forhold at han mistet vesentlige fritidsaktiviteter, sitt tidligere arbeid og at han gjennomgikk en mislykket rehabilitering. Ved dette fjernet sykdomsforløpet seg markert fra ulykken. As sykdom står således ikke i noen nær og umiddelbar forbindelse med selve ulykken – det dreier seg om et avledet og utpreget indirekte årsaksforhold. Det er også grunn til å tro at sykdomsutviklingen i ikke uvesentlig grad ble påvirket av samlivsbruddet – en utenforliggende faktor som ikke sto i noen sammenheng med ulykken. Alt i alt fremstår As schizofreni som en så upåregnelig, fjern og indirekte følge av arbeidsulykken, at det etter mitt syn ikke er rimelig å knytte ansvar til den.

- (70) Jeg er etter dette kommet til at vilkåret om at As sinnslidelse skal være en adekvat følge av ulykkeshendelsen, ikke er oppfylt.
- (71) Anken fører ikke frem, og lagmannsrettens dom blir å stadfeste i samsvar med ankemotpartens påstand. If har ikke krevd saksomkostninger for Høyesterett.
- (72) Jeg stemmer for denne

D O M :

Lagmannsrettens dom stadfestes.

- (73) Dommer **Tønder:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (74) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (75) Dommer **Stabel:** Likeså.
- (76) Dommer **Gjølstad:** Likeså.
- (77) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Lagmannsrettens dom stadfestes.

Riktig utskrift bekreftes: